

РЕЦЕНЗІЇ

Сергій Максимов

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри теорії і філософії права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(Харків, Україна)
ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-3165-8142>
s_maximov@ukr.net

Семен Стеценко

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4350-2321>
ssg777@ukr.net

З ЛЮБОВ'Ю ДО ТЕОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА:
ДО ВИХОДУ У СВІТ НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА
ПРОФЕСОРА ПЕТРА РАБІНОВИЧА*

В українській юридичній науці та правничій освіті є постаті, професійний доробок яких є загальноновизнаним. Без будь-якого сумніву, до таких належить і автор рецензованого видання. П. Рабінович є провідним вітчизняним фахівцем із теорії та філософії права, автором потребової теорії праворозуміння. Відтак природною видається та обставина, що у контексті затвердженого у 2018 р. Міністерством освіти і науки України стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 “Право” для підготовки бакалаврів (де теорія та філософія права визначена як одна із компетентностей, якими має оволодіти студент) автор підготував та опублікував навчальний посібник “Основи теорії та філософії права”. Посібник саме такого предметного спрямування створено в Україні вперше.

Які ж складові цього видання заслуговують на схвальну оцінку? Передовсім – це конструювання автором змісту книги. У вступній частині розкриваються філософські засади розуміння права, які охоплюють уявлення про філософію права, різні значення слова “право”, про сутність праворозуміння, причини існування та види праворозуміння. За-

¹ Рецензія на навчальний посібник Петра Рабіновича “Основи теорії та філософії права”.

вершальна частина присвячена предметно-методологічним питанням філософії права і загальної теорії права як юридичних наук. Осердя ж посібника становлять виокремлені автором три блоки: перший – “природне” праворозуміння (буттєві права і свободи людини, їх обґрунтування з позиції потребового підходу, гарантії та види); другий – позитивістське праворозуміння (статика права), або забезпечення прав людини завдяки створеному та гарантованому державою об'єктивному юридичному праву; третій – позитивістське праворозуміння (динаміка права), або діяльнісний аспект права (застосування та тлумачення правових норм, юридична відповідальність і юридичне регулювання). Таке компонування навчального матеріалу, на нашу думку, оптимізує подання нових знань, суттєво полегшує студентам-початківцям (а саме вони передовсім є цільовою аудиторією посібника) сприйняття правової матерії, зумовлює формування правового мислення. З одного боку, це демонструє читачеві об'єктивну наявність різних типів праворозуміння (природного, коли правом визнаються суспільні явища недержавного походження й функціонування, та позитивістського, коли правом визнаються явища виключно державно-вольового походження), а з другого – не протиставляє їх, не створює “штучні” бар'єри розуміння та усвідомлення основних правових явищ.

Імпонує підхід автора до пояснення читачам сутності слова “право” як відображення назви найрізноманітніших явищ. Приміром, говорячи про право, доцільно сприймати його як віддзеркалення таких соціальних феноменів, як свобода, справедливість, правила людської поведінки, інтереси, можливості задоволення людських потреб тощо. Як видається, це влучний спосіб посилити зацікавленість студентів в опануванні права як явища та водночас показати їм численність і різноманітність підходів щодо того, що може вважатися правом людини.

З особливою увагою, і навіть любов'ю, автор обґрунтовує поняття та значення основоположних, або буттєвих, прав і свобод людини з позицій свого потребового, історико-матеріалістичного за суттю підходу, доповнюючи його аналізом міжнародних стандартів як гарантій реалізації цих прав, особливо таких первинних стандартів, як повага до гідності людини та заборона нелюдського поводження.

Слід визнати доречним та історично-справедливим включення автором навчального посібника до частини, присвяченої природному праворозумінню, окремої теми щодо внеску випускників юридичного факультету Львівського університету Герша Лаутерпахта (роки навчання 1915–1919) та Рафала Лемкіна (роки навчання 1921–1925). Перший відомий як автор проекту Міжнародного білля прав людини, другий – як автор поняття “геноцид”, тобто переслідування певної соціальної групи населення. Можемо припустити, що інтерес самого Петра Мойсейовича

до названих вище двох постатей не є випадковим: автор рецензованого посібника теж є випускником цього факультету і понад 55 років викладає у ньому.

Звертає на себе увагу формулювання назви однієї із тем першої частини посібника, присвяченої статичі права: “Держава як створювач та гарант здійснення юридичного права”. Рецензенти цілком поділяють позицію, відповідно до якої будь-яка соціальна неоднорідність суспільства вже зумовлює необхідність утворення держави. Ба більше, соціальна сутність держави проявляється у здатності останньої слугувати задля задоволення потреб суб’єктів суспільства. У цьому сенсі важливо навести приклад із галузевих юридичних дисциплін, зокрема адміністративного права, де В. Авер’янов свого часу запропонував та активно відстоював людиноцентристську спрямованість дій держави. Вказаним, на наше переконання, наочно підтверджується провідна теоретико-методологічна роль загальної теорії права стосовно галузевих юридичних дисциплін.

Достатньо аргументовано у навчальному посібнику висвітлюється тема верховенства права. Явище, про яке читачі – студенти перших курсів, без сумніву, чули, проте формування цілісного уявлення про нього відбувається передовсім у межах теорії та філософії права, а вже у подальшому деталізується, “викристалізовується” упродовж опанування галузевих юридичних дисциплін. П. Рабінович стверджує, що верховенство права досліджується зазвичай “у парі” з правовою державою, оскільки правовою держава вважається лише тоді, коли в ній панує, “верховенствує” право – причому як явище позадержавне (не державно-вольове), тобто соціально-природне. У цьому сенсі такий погляд як на феномен верховенства права, так і сутність правової держави заслуговує на схвальну оцінку.

Нетрадиційним для навчальної літератури, проте достатньо органічним у сенсі сприйняття рецензованого видання є розміщений наприкінці додаток “*Juris* – дозвілля”, де автор наводить свої пісенні тексти, дотичні до юриспруденції – “Гімн юрфаку” та “Гімн кафедри”. Їх слова просякнуті гумором, любов’ю до кафедри та факультету і, без перебільшення, будуть цікавими як читачам, які бажають перепочити у процесі опрацювання посібника, так і поціновувачам авторської творчості загалом.

Що би зазначити як побажання для подальшого удосконалення та покращення цього посібника? По-перше, доцільно було б у тексті посібника розмістити питання та завдання для самостійного контролю засвоєння знань, що потенційно забезпечить більш ефективне опрацювання навчального матеріалу у процесі самостійної роботи. По-друге, посібник за якістю викладеного матеріалу вартий того, щоб його до друку реко-

мендувала не тільки кафедра теорії та філософії права, а юридичний факультет, а, можливо, і Львівський національний університет імені Івана Франка.

Отже, підготовлений П. Рабіновичем посібник “Основи теорії та філософії права” є оригінальним авторським якісним виданням, який рекомендований студентам, аспірантам і викладачам юридичних вишів України.

Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів: Видавництво ЛОБФ “Медицина і право”, 2021. 256 с.

Посібник підготовлено відповідно до затвердженого Міністерством освіти і науки України наприкінці 2018 року стандарту вищої освіти за спеціальністю 081 “Право” для підготовки бакалаврів. З-поміж передбачених цим документом компетентностей, якими має оволодіти студент, однією з перших названа “Теорія та філософія права”.

Посібник, зорієнтований на формування цієї компетентності, оприлюднюється в Україні вперше. У ньому враховано досвід використання у навчальному процесі понад десяти попередніх перевидань авторського посібника “Основи загальної теорії права та держави”, а також імплементовано низку нових, зокрема, філософсько-правових, сюжетів і положень.

Може стати у нагоді не тільки студентам, а також фахівцям з теоретичної та практичної юриспруденції.

Законодавство України враховане станом на 01.02.2021.
